

**Міністерство освіти і науки України
Одеська національна академія харчових технологій**

ЛЄПЬОХІНА ОЛЕНА ВАСЛАВІЇВНА

УДК : 658:005.52:005.336(043.5)

**ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
МАШИНОБУДУВАННЯ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ В
УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Одеса -2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Міжнародному університеті бізнесу і права, м. Херсон, Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор
Білоусова Світлана Валентинівна
Міжнародний університет бізнесу і права (м. Херсон)
професор кафедри менеджменту.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор
Богатирьов Костянтин Олександрович,
Національний університет кораблебудування імені
адмірала Макарова (м. Миколаїв),
завідувач кафедри теоретичних основ
олімпійського та професійного спорту;

- доктор економічних наук, професор
Карачина Наталія Петрівна,
Вінницький національний технічний університет,
професор кафедри менеджменту, маркетингу та
економіки;

- доктор економічних наук, доцент
Горошкова Лідія Анатоліївна,
Запорізький національний університет,
професор кафедри підприємництва, менеджменту
організацій та логістики.

Захист відбудеться **5 липня 2017 р. о 10⁰⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112.

Автореферат розісланий **2 червня 2017 року**.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Крупіца І.В.

ВСТУП

Актуальність теми. Перехід до господарювання в умовах структурних трансформацій вимагає відповідних змін у методах управління окремими елементами на національному та регіональному рівнях. Нові відносини, що характеризуються економічною незалежністю, свободою, не підпорядкованістю підприємств органом державної влади чи місцевого самоврядування, висувають проблеми державного регулювання діяльності підприємств, її спрямування на досягнення суспільно значимих цілей розвитку, стимулювання з метою забезпечення потреб економіки країни, регіону в тих чи інших продуктах, товарах чи послугах і таким чином змінюється саме поняття галузі.

Дослідження питань проблематики розвитку машинобудівної галузі знайшли своє відображення у наукових працях провідних українських та зарубіжних вчених: С. Білоусової, К. Богатирьова В. Геєця, А. Гальчинського, Г. Жуйкова, Н. Карачина, Б. Кваснюка, Н. Калюжнової, Ю. Перського, Л. Піддубнова, С. Кравчука, В. Семиноженка, М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера та інших.

В умовах сучасних перетворень дослідження проблем конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського машинобудування було висвітлено в працях таких авторів, як В. Грузнов, З. Варналій, Л. Погорілий та інших.

Незважаючи на велику кількість досліджень і публікацій щодо проблем економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування, зокрема, його регіональних аспектів в умовах структурних трансформацій, багато питань залишаються дискусійними і вимагають теоретичного узагальнення і наукового обґрунтування методів, способів, інструментів регулювання діяльності галузевого господарського комплексу.

Проблема розширення аналітичної бази економічної політики регіону, зокрема, у контексті машинобудування, що значною мірою визначає стратегію економічного розвитку України, є актуальною в науковому і прикладному аспектах. Актуальність дослідження і недостатня розробленість цих та інших питань зумовили вибір теми, визначили мету, завдання, предмет даного дисертаційного дослідження і його структуру.

Зв'язок роботи із науковими планами, програмами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає науковому напряму Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний університет бізнесу і права». У межах тематики його наукових досліджень при виконанні теми «Механізми та чинники активізації сталого розвитку макроекономічних процесів в Україні» (номер державної реєстрації № 0116U0022610); «Економічна стратегія інноваційного розвитку агропромислового комплексу України: трансформація пріоритетів і механізми їх реалізації» (номер державної реєстрації № 0116U0022659) автором визначено теоретичні аспекти економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування з урахуванням регіональних особливостей, методологічні основи його планування, прогнозування,

моделювання та оцінки ефективності машинобудування на регіональному рівні. При виконанні дисертаційної теми «Удосконалення порядку управління фінансовою забезпеченістю суб'єктів господарювання регіону» (номер державної реєстрації 0116U005698) НДР автором здійснено аналіз сучасного стану вітчизняного сільськогосподарського машинобудування; обґрунтовано концептуальні підходи до його розвитку в умовах структурних трансформацій, формування механізмів та технологій управління стратегічним потенціалом галузі.

Метою дисертаційної роботи є визначення теоретичних та методологічних засад регулювання економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону в умовах структурних трансформацій, а також формулювання парадигми галузі як сектору товарного ринку. Нова парадигма галузі означає і принципові зміни в управлінні її розвитком. Основний принцип такого управління полягає у децентралізованому визначенні цілей і задач розвитку галузі, виходячи із стратегії розвитку господарського комплексу країни, регіону, потреб у ресурсному забезпеченні розвитку відповідних груп підприємств – споживачів продукції підприємств даної галузі. Ще один принцип управління галузевим розвитком у сучасних умовах – державна підтримка розвитку підприємств, який забезпечує досягнення першочергових, пріоритетних цілей і задач стратегічного розвитку господарського комплексу країни, регіону.

Для виконання поставленої мети було поставлено та виконано наступні завдання:

- уточнено теоретичні засади регулювання економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону, його соціально-економічну сутність, принципи, потенціал та регіональні закономірності;
- сформувано концептуальні підходи до розвитку сільськогосподарського машинобудування в умовах структурних трансформацій;
- досліджено вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на економічний розвиток машинобудування в умовах структурних трансформацій, його регіональні чинники та складники;
- уточнено методологічні засади формування організаційно – економічного механізму управління розвитком галузі;
- розкрито особливості моделювання регіональної системи забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування;
- запропоновано економіко - математичні моделі регулювання процесів розвитку галузі і порядок застосування моделей прогнозування розвитку;
- розроблено методичні рекомендації щодо порядку регулювання програми розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону і запропоновано практичні заходи, які доцільно вживати, виходячи із запропонованої методології регулювання розвитку галузі;

- сформульовано основні принципи управління галузевим розвитком в умовах нової парадигми галузі;
- обґрунтовано об'єктивність необхідних умов нового етапу розвитку галузі в умовах економіки знань;
- удосконалено організаційно-економічний механізм регулювання розвитку машинобудування;
- запропоновано інструментарій управління та стимулювання розвитку сільського машинобудування;
- визначено індикатори ефективності використання стратегічного потенціалу сільськогосподарського машинобудування;
- ідентифіковано інноваційну діяльність як чинника інтенсивного розвитку машинобудування;
- визначено основні елементи механізму інноваційного розвитку галузі, які на відміну від інших, відрізняються елементами державної організаційної, економічної підтримки розвитку підприємств галузі, ринковою інфраструктурою;
- охарактеризовано вплив державного регулювання на структурні трансформації економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування.
- визначено методи та інструменти державного регулювання розвитку підприємств галузі сільськогосподарського машинобудування.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування в умовах структурних трансформацій.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні аспекти та прикладний інструментарій забезпечення розвитку вітчизняної галузі сільськогосподарського машинобудування.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність способів наукового пізнання, загальнонаукових методів і прийомів. Найвагоміші теоретичні та прикладні розробки та результати дослідження ґрунтуються на положеннях інституціоналізму, загальних механізмів управління. Теоретичною базою дисертаційної роботи дослідження стали фундаментальні положення сучасної економічної теорії у сфері розвитку продуктивних сил та регіональної економіки. Дослідження виконане з використанням загальнонаукових та спеціальних методів: історичного – при дослідженні еволюції наукових поглядів на економічний розвиток машинобудування; діалектичного, теоретичного узагальнення – дали змогу виявити закономірності та особливості трактування основних понять при формуванні теоретичних основ економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування на стратегічну перспективу; абстрактно-логічного, системного аналізу – при здійсненні аналізу методів та інструментів, стратегій машинобудування регіону; фінансово-економічного аналізу – дав змогу здійснити оцінювання сучасного стану та вектору розвитку машинобудівної галузі, а також оцінити рівень ефективності функціонування та розвитку машинобудування; аналізу, синтезу, дедукції, індукції – для обґрунтування концептуальних підходів до розвитку сільськогосподарського

машинобудування в умовах структурних трансформацій; економіко-математичного моделювання – при розробці пропозицій щодо удосконалення моделі регіональної системи забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчо-нормативні акти, які регламентують діяльність суб'єктів галузі сільськогосподарського машинобудування, Міністерства аграрної політики і продовольства, статистичні матеріали Державної служби статистики України і Євростату, нормативні акти Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Європейського парламенту, Програми розвитку ООН (ПР ООН), міжнародних організацій, монографії і науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних вчених, Internet-ресурси, матеріали дискусій на наукових конференціях, дані соціологічних досліджень, аналітичні розробки та довідки, особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Головний результат дослідження полягає у формуванні сукупності теоретико – методологічних і прикладних засад ринкового регулювання розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування.

Найбільш суттєвими результатами дисертації є наступні:

вперше:

- визначено основні принципи управління галузевим розвитком в умовах структурних трансформацій та сформульованої нової парадигми галузі;
- обґрунтовано об'єктивність необхідних умов нового етапу розвитку галузі в умовах економіки знань;
- запропоновано економіко - математичні моделі регулювання процесів розвитку галузі і порядок застосування моделей прогнозування розвитку (розроблено модель оцінки фінансово-економічних ризиків інвестування в сільськогосподарське машинобудування);
- розроблено методичні рекомендації щодо порядку регулювання програми розвитку с/г машинобудування Причорноморського регіону і запропоновано практичні заходи, які доцільно вживати, виходячи із запропонованої методології регулювання розвитку галузі;

удосконалено:

- основні напрямки державного регулювання галузевого розвитку;
- методичні засади аналізу та визначення ступеня ефективності інноваційних витрат підприємства;
- індикатори ефективності розвитку інноваційного потенціалу галузі;

набули подальшого розвитку:

- новітні інструменти забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі;
- методи державної підтримки підприємств сільськогосподарського машинобудування;

- методологічні засади формування й розвитку організаційно – економічного механізму управління розвитком галузі;
- методи, способи, інструменти державного регулювання розвитку підприємств галузі сільськогосподарського машинобудування.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані автором результати дослідження з теорії, методології і практики вирішення проблем економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування у регіоні в умовах структурних трансформацій доведені до рівня методичних і практичних розробок. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання їх при визначенні стратегії розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону, формуванні галузевих і регіональних програм розвитку, у практичній діяльності органів регулювання економіки.

Наукові результати, які мають прикладний характер, знайшли практичне застосування у діяльності: Департаменту економічного розвитку та торгівлі Херсонської обласної державної адміністрації при обґрунтуванні напрямів удосконалення державного регулювання, регіонального управління та місцевого самоврядування в управлінні економічним розвитком машинобудування регіону, (довідка № 380-675/794-1 від 16.12.2015р.); Департаменту агропромислового розвитку Херсонської обласної державної адміністрації при формуванні і реалізації стратегії економічного розвитку Херсонської області (довідка №29/02/08-29/16 від 26.01.2016р.); Головного управління статистики у Херсонській області при обґрунтуванні сукупності показників та індикаторів проведення моніторингу стану, визначення проблем і тенденцій розвитку машинобудування та в цілому регіону (довідка № 16-09/64 від 15.12.2014р.); ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод» щодо впровадження: організаційно-економічного механізму управління підприємством з використанням новітніх інструментаріїв управління та стимулювання розвитку виробництва сільськогосподарських машин, механізмів та технологій управління стратегічним потенціалом розвитку сільськогосподарського машинобудування (довідка № 01-16/462 від 18.12.2016р.).

Результати науково-дослідної роботи використані Приватним підприємством «Сільськогосподарська дорадча служба Південного регіону» для проведення навчальних семінарів з питань розвитку підприємництва в сільській місцевості Херсонської області (довідка № 14-12-3/2 від 23.12.2016р.). Практичні рекомендації використовуються в Херсонському національному технічному університеті при викладанні курсів «Регіональна економіка», «Розвиток продуктивних сил» (довідка № 270/9 від 17.02.2016р.) та у навчальному процесі ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права» (довідка № 67-05 від 17.05.2016р.).

Особистий внесок здобувача. Сформульовані наукові результати дисертаційного дослідження, які виносяться на захист, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано виключно ті ідеї і положення, які є результатом особистої роботи

здобувача, його індивідуальним внеском. Дисертація не містить матеріалів кандидатської дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні результати, положення та висновки дисертаційної роботи доповідалися і обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Формування стратегії розвитку підприємств в контексті забезпечення їх комплексної безпеки» (м.Київ, 11 квітня 2013 року); «Україна – Бьлгария – Европейски Сьюз: Сьвременно сьстояние и перспективи». (м.Варна – м.Херсон, 10 жовтня 2013р.); «Развитие социально – экономической сферы юга России и стран СНГ» (г.Краснодар, 29 – 30 апреля 2013 года); «Україна – Польша – ЄС: Економіко – правові аспекти розвитку освіти і бізнесу» (м.Люблін –м.Херсон, 05-12.05.2013 р.); міжнародному науковому симпозиумі «Экономико – политические процессы интеграционных устремлений украинского общества в условиях глобализации» (г.Херсон, 31 января 2014 г.); всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Процес фінансування зростання економіки України: стан і перспективи» (м.Херсон, 25 грудня 2012р.); «Модернізація сучасного суспільства: шляхи розвитку інноваційно – інвестиційної моделі економіки України» (м.Феодосія, 17 -18 травня 2012 року); «Фінансовий механізм та обліково – аналітичне забезпечення стійкого економічного розвитку» (м.Севастополь, 04 - 07.09 2013 року); «Підвищення конкурентоспроможності національної економіки: управлінські, соціально – економічні і науково – технологічні аспекти» (м.Феодосія, 23 – 24 травня 2013 року); «Ціннісний вимір політичної діяльності: політичні реалії та ілюзії в сучасному українському суспільстві» (м.Херсон, 6 – 8 червня 2013 року); «Використання електронних грошей в господарському обороті в Україні», (м.Херсон.- 2013 року); «Історичні віхи встановлення Херсонської області, як соціально – економічного феномену розвитку територій», (м.Херсон, 20 березня 2014 р.); «Фінансова система регіону: перспективи і загрози розвитку» (м.Херсон, 2014 р.); «Шляхи інтенсифікації фінансово - економічного розвитку Херсонщини» (м.Херсон, 2014 р.); «Регулювання фінансового обороту в умовах поточної економічної рецесії» (м.Херсон, 2015 р.); «Сучасний стан фінансових процесів в Україні» (м.Херсон, 2015р.); «Шляхи досягнення збалансованості фінансової системи України» (м. Херсон, 2016 р.) науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу та студентів Херсонського національного технічного університету (2008-2016 рр.).

Публікації. Основні наукові положення та висновки дисертаційної роботи оприлюднено у 46 наукових працях, у тому числі в 1 одноосібній монографії, 6 колективних монографіях, 20 статтях у наукових фахових виданнях України (з них 6 публікацій у виданнях, включених до міжнародних науко метричних баз цитування), 18 публікаціях у матеріалах і тезах конференцій, 1 свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації складає 424 сторінки комп'ютерного тексту, в т.ч. 355 становить

основний текст, який включає 26 таблиць і 36 рисунків. Список використаних джерел з 435 найменувань викладено на 50 сторінках, 6 додатків – на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні засади економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування в умовах регіональних структурних трансформацій» досліджено генезис теоретичних положень і наукових підходів щодо теорії управління розвитком сільськогосподарського машинобудування в Україні розкрито структурні трансформації в економіці галузі. Визначено стратегічні засади сільськогосподарського машинобудування в Причорноморському регіоні, висвітлено теоретичні положення стосовно визначення потенціалу машинобудівних підприємств.

Виходячи з обґрунтованих у дисертації положень щодо трактування змущу понять «машинобудування», «сільськогосподарське машинобудування» в роботі наведено авторське їх тлумачення. Згідно з ним, на сучасному етапі під поняттям галузі машинобудування розуміється група підприємств не як єдиний організаційно-технологічний об'єкт управління, а як група підприємств, що функціонують у окремому секторі внутрішнього товарного ринку, визначеної групи продукції і керуються попитом даного ринку.

Доведено, що основна особливість сучасного етапу зміни підходів до управління розвитком сільськогосподарського машинобудування полягає у трансформації об'єкта управління. Попереднє сприйняття галузі полягало у її баченні як групи однорідних підприємств, об'єднаннях однією метою щодо забезпечення потреб національної економіки у продукції, товарах, послугах визначеної групи, наприклад, машин і механізмів для агропромислового комплексу, що мають споріднені технології виробництва, постачальників специфічних виробничих ресурсів і визначені групи споживачів (галузевий підхід до управління господарським комплексом). Такий підхід до управління передбачав утворення спеціальних органів управління з усіма функціями – планування, обліку, контролю, організації, регулювання, стимулювання діяльності даного господарського комплексу як єдиного цілого.

Обґрунтовано основні напрямки науково-дослідної роботи, яка проводиться в Україні в галузі економіки машинобудування. А саме, вона має включати такі питання:

- економічні особливості продукції галузі, зокрема, закономірності появи, удосконалення і старіння одних видів продукції та створення нових, більш продуктивних й ефективних, а також темпи відновлення (зміни видів) продукції;
- закономірності розвитку обсягів, темпів і пропорцій галузі, що знаходить своє практичне втілення в удосконаленні методів побудови галузевих планів і системи керування галуззю;

- закономірності розвитку продуктивних чинників галузі (техніка, кадри) у їхньому взаємозв'язку з економікою галузі, особливо з ефективністю науково-технічного прогресу й підвищенням продуктивності праці;
- особливості поділу та усупільнення праці в машинобудівній промисловості, а також засновані на них форми організації галузевого виробництва (спеціалізація, кооперування, концентрація, територіальне розміщення);
 - виробничі фонди галузі, закономірності їхнього розвитку, використання й відтворення;
 - методи визначення та шляхи підвищення ефективності виробництва в машинобудуванні.

Дослідженнями підтверджено нову парадигму галузі, яка означає принципові зміни в управлінні. Основний принцип такого управління полягає у децентралізованому визначенні цілей і задач розвитку галузі, виходячи із стратегії розвитку господарського комплексу країни, регіону, потреб у ресурсному забезпеченні розвитку відповідних груп підприємств-споживачів продукції підприємств даної галузі. Відмічено ще один принцип управління галузевим розвитком у сучасних умовах – створення умов, державна підтримка розвитку підприємств, який забезпечує досягнення першочергових, пріоритетних цілей і задач стратегічного розвитку господарського комплексу країни, регіону.

На рис. 1. представлено основні напрями управління потенціалом розвитку машинобудівних підприємств.

Рис.1. Основні напрями управління потенціалом розвитку машинобудівних підприємств

Доведено, що сільгоспмашинобудування у Причорноморському регіоні України в основному представлене підприємствами великого та середнього бізнесу, тоді як у країнах з розвиненим сільгоспмашинобудування за кількістю

явно переважають підприємства малого бізнесу. Це пов'язано, у першу чергу, зі спадщиною економіки, високим рівнем конкурентного виробництва однорідних запчастин і комплектуючих, наданням послуг і т.д.. Рівень розвитку цих вітчизняних підприємств вкрай низький, що підтверджується офіційною статистикою. З точки зору концентрації виробництва, вітчизняне сільгоспмашинобудування має схожу структуру з західними країнами. Так, на американських виробників сільгосптехніки John Deere та AGCO припадає 68% внутрішнього виробництва США. Що стосується конкурентоспроможності, то головною перевагою вітчизняної сільгосптехніки залишається низька вартість володіння.

Встановлено, що найбільшу групу виробників сучасної сільгосптехніки з необхідними технічними та технологічними вимогами представляють глобальні зарубіжні компанії. У їх числі John Deere, CNH, Claas, AGCO, SDF. Так, Україна в 2008 році стала членом СОТ і знизила ввізні мита на цілий ряд продукції сільгоспмашинобудування, у зв'язку з чим зріс імпорт на внутрішній ринок країни уживаної сільгосптехніки із західної Європи. У Причорноморському регіоні зниження експорту було пов'язане із змінами у зовнішній політиці керівництва (домовленостями про постачання техніки John Deere).

У другому розділі «Методологічні основи і методи оцінки розвитку потенціалу сільськогосподарського машинобудування» отримали розвиток методологія формування регіональної системи забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування, методи оцінки ефективності інноваційних витрат сільськогосподарського машинобудування, індикатори ефективності використання інноваційного потенціалу сільськогосподарського машинобудування. Розвинуто моделювання системи розвитку сільськогосподарського машинобудування в регіоні.

Проведеними дослідженнями було встановлено, що ефективність інноваційної діяльності підприємства визначається, насамперед, узгодженням систем інвестування, оподаткування, кредитування, які функціонують в інноваційній сфері наукових розробок. Через технічну відсталість, нестачу інвестицій та неузгодженість відносин між галузями, витрати матеріальних та енергетичних ресурсів у головних галузях приблизно на 30...50 % вищі, ніж у країнах із розвинутою ринковою економікою. Для утримання темпів зростання економіки на рівні 5...6 % за рік, що надає змогу досягти макроекономічної стабільності і, відповідно, можливості інтеграції у світові економічні процеси, необхідно мати рівень зростання інвестицій в економіку фактично удвічі вищий, тобто майже 10...12 %.

Особливої уваги потребує інноваційна діяльність машинобудівних підприємств, які продукують основні засоби для промислових підприємств, тому технологічний рівень машинобудування визначає рівень розвитку інших галузей промисловості. Більшість підприємств машинобудівного комплексу України не працюють або завантажені на неповну потужність. Рівень продукції, яка випускається діючими підприємствами, здебільшого не відповідає

міжнародним стандартам та не може конкурувати на рівні із західними аналогами. Так, частка машинобудівної продукції у структурі експорту України складає 13,6 %, що нижче світового рівня на 40,5 %.

Констатовано, що суттєвою проблемою залишається незначна частка вітчизняної наукоємної продукції у структурі ВВП, тоді як провідні країни за показниками наукоємності ВВП входять до першої десятки (Ізраїль – близько 3,5 % ВВП, Швеція – майже 2,4 %, Фінляндія, Німеччина – близько 2,3 %, Великобританія – 2,2 %). В Україні цей показник становить приблизно 1,2 %. Одним із напрямів пошуків покращення інноваційної діяльності може стати формування на території України кластерів, які набули активного розвитку в таких пострадянських країнах, як Росія та Казахстан.

У дисертації зазначено, що забезпечення економічного зростання у сучасних умовах за рахунок інноваційної діяльності досягається в багатьох країнах за рахунок переходу від «лінійної моделі інновацій» (в основі якої лежить традиційний ланцюжок: «фундаментальна наука – прикладна наука – проектування – виробництво») до «спіральної моделі», що базується на тісній взаємодії (стратегічному партнерстві) академічної науки (представлена НДІ та університетами), корпоративного бізнесу і держави. Університет у такому випадку орієнтується не на навчальний план, а на комплекс чотирьох взаємообумовлених процесів (процес дослідження, процес проектування, процес переведення знань, отриманих у процесі дослідження і проектування, в учбовий процес, і, власне, сам навчальний процес).

У великих компаніях, орієнтованих, перш за все, на розвиток відповідного економічного кластера, функції підготовки інноваційно активних лідерів переймають на себе корпоративні інститути.

Основний висновок, який зроблено у дисертації по даному питанню полягає в тому, що активна інноваційна діяльність вітчизняних підприємств, зокрема підприємств машинобудування, створить можливості стійкого розвитку вітчизняної економіки та забезпечить належний рівень конкурентоспроможності. Для покращення рівня інноваційної діяльності необхідним є удосконалення вітчизняного законодавства та активні дії зі сторони державних органів влади, зокрема зниження податкового навантаження, створення сприятливих умов для інвесторів та забезпечення політичної стабільності в країні, формування кластерних ініціатив.

Інноваційна спрямованість інвестицій на підприємстві (ін.п.) може бути визначена наступним чином:

$$\bar{I}_{ин.п.} = 0,33 КБ + 0,75 ОЗ + 0,33 ПР,$$

де КБ, ОЗ, ПР – питома вага валових інвестицій відповідно у капітальне будівництво, придбання раніше існуючих основних засобів та на придбання (виготовлення) нових основних засобів, у відсотках до загальної суми валових інвестицій в основний капітал;

0,33; 0,75 – визначені експертним шляхом коефіцієнти, що показують питому вагу інвестицій власне інноваційного спрямування.

При визначенні рівня інноваційної активності підприємств галузі (I_a), необхідно враховувати питому вагу підприємств сільськогосподарського машинобудування, що освоювали інвестиції у звітному періоді (Pa) та інноваційну спрямованість їх інвестицій:

$$I_a = Pa \times \bar{I}_{\text{ін.п.}}$$

Так, у Херсонській області рівень інноваційної активності малих підприємств за попередні роки був визначений з урахуванням експертних оцінок авторів таким чином:

$$I_a \text{ обл.} = Pa \times \bar{I}_{\text{ін.п.}} = Pa \times (0,33 \times \text{КБ} + 0,75 \times \text{ОЗ} + 0,33 \times \text{ПР}) = 0,2 \times (0,33 \times 24,9 + 0,75 \times 31,1 + 0,33 \times 42,3) = 0,2 \times (8,2 + 23,3 + 14,0) = 0,2 \times 45,5 = 9,1\%$$

Наведені розрахунки свідчать про низький рівень інноваційної активності малих підприємств області ($I_a \text{ max}=100\%$). З урахуванням визначення інноваційної, новаторської діяльності як основного змісту, головного напрямку підприємницької діяльності, такий показник повинен викликати занепокоєння у місцевих органах державної влади і самоврядування.

Причин такого стану інноваційної активності підприємств багато. Найважливіші з них – складний фінансовий стан підприємств, незначна підтримка їх зусиль з боку місцевих органів державного управління у сфері оподаткування і кредитування, низька інвестиційна привабливість підприємств та недовіра до них потенційних інвесторів, кредиторів тощо.

Доведено, що наведені формальні розрахунки інноваційної активності підприємств можуть служити показниками у системі управління їх діяльністю. Однак, доцільніше розглядати ці показники як сигнали для розробки довгострокової програми управління розвитком регіонального господарського комплексу, визначальними цілями якої мають бути, у тому числі, інноваційне спрямування розвитку підприємств і організацій, підвищення їхнього технологічного рівня і конкурентоспроможності, створення стимулюючих умов для розвитку підприємництва, підготовки підприємств і організацій регіону до реалізації стратегічної мети – успішного функціонування в умовах економіки знань.

У дисертації зазначено, що одними з видів ризиків для інноваційної можливості сільськогосподарського машинобудування є ризики внутрішнього та зовнішнього середовища. До ризиків зовнішнього середовища відносяться економічні, соціальні, політичні, адміністративні, природно – кліматичні та науково – технічні. Ризики внутрішнього середовища поділяються на три напрямки. Перший напрямок – це ресурсні, фінансові, ризики персоналу, матеріальні ризики, інформаційні та енергетичні. Другий – це ризики виробничо – господарські, технічні, технологічні, інноваційні, майнові ризики. До третьої групи ризиків відносяться комерційні, маркетингові, торговельні, транспортні ризики та ризики не платежів.

Актуалізовано питання пошуку оптимального плану розміщення і спеціалізації основних виробників машин і механізмів для сільського господарства і запропоновано економіко – математичну модель формалізації цього завдання з мінімізацією витрат або максимізацією економічного ефекту.

Обґрунтовано перелік індикаторів ефективності використання інноваційного потенціалу як для галузі, її підприємств, так і структурних підрозділів промислових підприємств.

Запропоновано формалізований конкретний показник рівня інноваційної активності підприємства, який визначається за показниками питомої ваги підприємств сільськогосподарського машинобудування, що освоювали інвестиції у звітному періоді та інноваційну спрямованість їх інвестицій.

Основний висновок, який зроблено у дисертації по даному питанню полягає в тому, що основою галузевого розвитку може стати комплексна модернізація виробництва з впровадженням сучасних досягнень вітчизняної і світової науки. Темпи розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування повинні перевищувати загальні темпи зростання промислового виробництва, тим самим будуть створюватися умови для структурно-інноваційної перебудови і технічного переоснащення галузей і підприємств агропромислової сфери.

У третьому розділі «Сучасний стан та особливості економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону» надано інформацію про етап інформаційного розвитку потенціалу сільськогосподарського машинобудування, досліджено тенденції структурних трансформацій в економіці сільськогосподарського машинобудування, висвітлено розвиток сільськогосподарського машинобудування в умовах структурних трансформацій Причорномор'я.

Встановлено, що машинобудування України характеризується високим рівнем концентрації виробництва. Багато машинобудівних підприємств є гігантами, на яких працюють десятки тисяч робітників. Разом з цим, функціонують і невеликі вузькоспеціалізовані заводи. Виробничі зв'язки підприємств в умовах багаторічного надмірно централізованого управління дуже ускладнились.

В Україні сформувалися такі види територіального зосередження машинобудівних підприємств: машинобудівні агломерації, машинобудівні вузли, машинобудівні центри і пункти (з одним підприємством). Машинобудівними агломераціями є Донецька, Дніпропетровська, Київська, Харківська, Львівська і Одеська області.

Об'єктивно існують і машинобудівні спеціалізовані райони. На основі машинобудівних агломерацій і найбільших вузлів доцільно формувати районні машинобудівні системи. За сучасних умов шляхом формування таких систем можна впорядковувати виробничо-територіальні зв'язки машинобудівних підприємств. В Україні можна виділити шість районних машинобудівних систем:

- 1) Донецьку (Донецька та Луганська області);
- 2) Придніпровську (Дніпропетровська, Запорізька і Кіровоградська області);
- 3) Харківську (Харківська, Полтавська, Сумська області);

4) Київську (Київська, Житомирська, Чернігівська, Черкаська, Вінницька, Хмельницька області, м. Київ);

5) Західну (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська, Чернівецька, Волинська, Рівненська області);

6) Причорноморську (Одеська, Миколаївська, Херсонська області, Автономна Республіка Крим).

При такій ситуації районування машинобудування найбільша чисельність промислово-виробничого персоналу припадає на Київську та Харківську районні системи, найменша – на Причорноморську. За чисельністю промислово-виробничого персоналу у промисловості металоконструкцій і виробів на першому місці Київська, на другому – Придніпровська, на останньому – Західна системи; в ремонті машин і устаткування на першому і другому місцях відповідно Донецька і Київська системи, на останньому – Західна.

Районні системи є континуальними, тобто до їх складу включаються всі машинобудівні підприємства певного району. Крім районних, в Україні доцільно формувати дискретні (спеціалізовані) системи – загальнодержавні і міждержавні.

Україна в цілому має сприятливі умови для формування раціональних територіальних машинобудівних систем, зокрема такі:

1. Порівняно невелика територія держави та її зручна конфігурація.

2. Досить густа мережа шляхів сполучення, можливості формування спеціалізованих територіальних систем, які охоплюють всю територію держави (радіус зв'язків при цьому не перевищуватиме 1000 км). Це зовсім не означає, що можна обмежитись формуванням систем тільки в масштабах всієї території держави. Також доцільно, залежно від складності кінцевої продукції і особливостей технології, замикати виробничі зв'язки машинобудівних підприємств у межах районних систем.

3. Наявність у територіальній структурі машинобудівних агломерацій. Вони можуть стати ядрами районних систем, спеціалізованих територіальних систем (внутрішньодержавних і міждержавних).

4. Наявність великих машинобудівних вузлів (Харківського, Київського, Краматорського, Маріупольського, Львівського, Луганського, Миколаївського, Херсонського, Запорізького, Дніпропетровського та інших), в яких є великі машинобудівні заводи, що можуть стати ядрами формування спеціалізованих систем у масштабі всієї держави.

5. Дуже вигідне геополітичне положення України.

У структурі матеріального виробництва України машинобудівний комплекс посідає особливе місце. Оскільки в ньому зайнята велика кількість працюючих, то тепер, коли створюється загроза великого безробіття, дуже важливо зберегти робочі місця у цьому комплексі.

Проведені дослідження засвідчили, що як і всі галузі машинобудування, вітчизняна сфера створення машин та обладнання для сільського господарства у своєму розвитку пройшла шлях від окремого виду супутніх робіт при

загальному ремісничому виробництві до окремого машинобудівного сектору, спеціалізованого на випуску відповідної техніки, вузлів, агрегатів та їхньому ремонті. Проте, на відміну від більшості машинобудівних галузей, еволюція сільгоспмашинобудування має специфічні особливості, притаманні лише цій промисловій сфері. По-перше, розвиток галузі виробництва сільгоспмашин нерозривно пов'язаний із розвитком аграрного виробництва, а отже і змінами у формах землекористування та розвитком аграрної науки, які, у свою чергу, обумовлюються поточними суспільно-політичними умовами та прогресом у сфері аграрних знань. Другим чинником впливу на розвиток сільгоспмашинобудування є науково-технічний прогрес, історична хода якого дозволяє технічно вдосконалювати як сільськогосподарські машини, так і обладнання та технології з їх виробництва.

Причорноморський регіон – один з економічних регіонів України. Провідними галузями господарства даного регіону є машинобудування і металообробка, харчова та легка галузі промисловості, курортно-туристичне господарство. Географічне положення наклало відбиток на особливості галузей господарства. Суднобудівні заводи розміщені в Миколаєві, Херсоні і Керчі. До великих підприємств сільськогосподарського машинобудування належать Товариство з обмеженою відповідальністю «Науково-виробниче підприємство «Херсонський машинобудівний завод», Одеський завод сільськогосподарських машин, заводи в Первомайську Миколаївської області, в Сімферополі та Джанкої. Верстатобудування розвинуте в Одесі, у Миколаєві та Феодосії. Різноманітне обладнання для легкої, харчової і хімічної галузей промисловості виробляють в Одесі, для виноробної, консервної, м'ясної і молочної – в Сімферополі. Підприємства електротехнічного машинобудування, що випускають прилади, електромотори та апаратуру, знаходяться в Херсоні, Новій Каховці, Первомайську. Гірниче устаткування виробляють і ремонтують у Керчі.

Ключовим у Причорноморському регіоні є машинобудівний комплекс. Його профіль становить випуск велико- і малотоннажних суден, потужних земснарядів, плавучих кранів, доків, металорізальних верстатів, кукурудзозбиральних комбайнів, тракторних плугів, устаткування для харчової промисловості, важких кранів, будівельно-шляхових машин, телевізорів і електротехніки, поліграфічних машин. Сільськогосподарське машинобудування району спеціалізується на виробництві кукурудзозбиральних комбайнів (Херсон), тракторних плугів (Одеса), іригаційного устаткування (Джанкой).

Якщо за рівнями індексів обсягу продукції розподілити основні галузі промисловості Причорноморського регіону на групи, то машинобудівна галузь увійде до 3 – ї групи – галузі, в якій обсяг виробництва за період, що розглядається, скоротився на 30 – 50 %. Розрахунок показників та аналіз діяльності підприємств машинобудівної галузі Причорноморського регіону наведено в табл. 1.

Аналіз можливостей та загроз машинобудівних підприємств

Чинники впливу внутрішн. середов. галузі	Концерн «Херсонський електро-машинобудівний завод»	ВАТ «Херсонський електро-механічний завод»	ВАТ «Херсонський машинобудівний завод»	ВАТ «Бериславський машинобудівний завод»	ВАТ «Суднобудівний завод»	ХДЗ «Палада»	ТОВХАЗ «АнгоРус»	Середнє по галузі
1.1. Зміни в економічному становищі споживачів	0,30	0,15	0,22	0,11	0,25	0,12	0,50	0,26
1.2. Підйом економіки регіону	0,42	0,50	0,25	0,40	0,50	0,10	1,00	0,45
1.3. Зміни в податковому законодавстві	0,55	0,50	0,20	0,60	0,80	0,35	0,90	0,56
1.4. Використання можливостей кооперованих та комбінованих зв'язків галузей регіону	0,45	0,60	0,45	0,45	1,05	0,30	0,75	0,58
1.5. Вихід на нові сегменти ринку	0,70	0,40	0,40	0,50	0,50	0,50	0,60	0,51
1.6. Зміни в митному законодавстві	0,28	0,30	0,15	0,60	0,30	0,18	0,15	0,28
1.7. Державне регулювання (вільні зони та ін.)	0,45	0,10	0,20	0,12	0,80	0,85	0,50	0,48
1.8. Технологічні зміни	0,90	0,15	0,52	0,60	0,60	1,28	1,20	0,75
1.9. Структурні зміни в господарюванні	0,32	0,10	0,35	1,40	0,30	0,90	0,50	0,55
1.10. Зміни міжнародної кон'юнктури	0,60	0,70	0,50	0,50	0,80	0,85	0,80	0,68
2.1. Реакція з боку потенціальних споживачів	0,54	0,56	0,18	1,70	0,42	0,53	0,49	0,63
2.2. Низькі ціни проникнення на ринок	0,80	0,80	0,30	0,50	0,50	0,35	0,60	0,55
2.3. Можливість появи нових конкурентів	0,54	1,20	0,75	0,75	0,75	0,83	1,05	0,84
2.4. Зміна валютного курсу	0,21	0,24	0,09	0,64	0,21	0,13	0,09	0,23
2.5. Екологічні катастрофи	0,27	0,80	0,20	0,20	0,30	0,55	0,50	0,40
2.6. Природні умови	0,25	0,40	1,00	0,20	0,30	0,70	0,50	0,48
2.7. Заходи з регулювання соціальних процесів	0,90	0,45	0,52	0,30	0,60	0,30	0,90	0,57
2.8. Міграція населення	0,30	0,90	0,45	0,45	0,90	0,30	0,45	0,54
2.9. Нові технології	0,90	0,45	0,38	0,45	0,60	1,43	1,20	0,77
Разом: Нові можливості (м)	4,97	3,50	3,24	5,05	5,90	5,43	6,90	4,99
Загрози галузі (з)	4,71	5,80	3,87	4,74	4,58	5,12	5,78	4,94

Перший напрям передбачає наявність закритого внутрішнього ринку, а акцент державної промислової політики робиться на розвиток національного виробництва, орієнтованого на внутрішній ринок.

Другий напрям характерний для країн, в яких національні виробники мають низьку конкурентоспроможність. Ринок характеризується високою відкритістю до імпорту, низькою (або неефективною) підтримкою держави і орієнтованістю вітчизняних виробників виключно на внутрішній ринок. Так, сьогодні можна охарактеризувати вітчизняне сільгоспмашинобудування.

Третій напрям – це відкритий внутрішній ринок і орієнтованість національного виробництва на експорт. Для цього напрямку характерна поява глобальних компаній, що реалізують свою продукцію на всіх зарубіжних ринках. Однак, для цього необхідний високий рівень конкурентоспроможності, інвестицій у НДР і модернізацію.

Четвертий напрям – це внутрішній ринок та експортно-орієнтоване національне виробництво. Вибір оптимального напрямку розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону повинен враховувати основні групи інтересів споживачів. Перша група представлена споживачами сільгосптехніки. Очевидно, що їх очікування від реалізації стратегії пов'язані з можливістю придбання всіх видів сільськогосподарської техніки, яка відповідає міжнародним вимогам по продуктивності, економічності та екологічності. Друга група – це самі виробники сільгосптехніки. Їх інтереси знаходяться у площині отримання максимального прибутку шляхом виробництва та реалізації на внутрішньому і зовнішніх ринках конкурентоспроможної техніки в умовах стабільного розвитку. Третя група інтересів представляє державу і очікування, пов'язані із забезпеченням національної безпеки шляхом реалізації продовольчої безпеки та максимального податкового потенціалу галузі. У якості критеріїв оцінки необхідно використати наступні показники:

1. Реалізованість обраного шляху: можливість досягнення поставлених цілей.

2. Економічну привабливість та відповідність інтересам основних груп.

Розглядаючи стан парку сільгосптехніки, необхідно відмітити, що даний критерій характеризується величиною парку основних видів техніки і коефіцієнтом оновлення. При цьому враховуються інтереси першої групи – споживачів сільгосптехніки, але це призводить до втрати вітчизняного сільгоспмашинобудування і переходу на споживання імпорту.

Аналіз об'єму податкових надходжень в бюджетну систему регіону безпосередньо відображає інтереси держави. При цьому орієнтація збільшення виробництва повинна бути направлена на внутрішній ринок та зменшення імпорту. Як наслідок – відбудеться зниження стимулу до підвищення конкурентоспроможності та розвитку модельного ряду вітчизняної продукції. Для забезпечення потреб сільгоспвиробників необхідні значні державні та приватні інвестиції у створення і розвиток вітчизняних виробництв в сегментах, де на сьогоднішній день вони відсутні. Так, виробники техніки, незважаючи на

пряму вигоду, опиняться в залежності від коливань на внутрішньому ринку, що негативно відіб'ється на стійкості бізнесу. Частка машин вітчизняного виробництва на ринку зростає, що позитивно позначиться на реалізації, а податкові надходження зростуть. При цьому є ризик зниження якості та технічного рівня продукції через відсутність конкуренції, що негативно позначиться на інтересах сільгоспвиробників і процесах модернізації АПК.

Збільшення частки машин вітчизняного виробництва на ринку сільгосптехніки відповідає інтересам виробників сільгосптехніки, а також держави. Цей напрям характеризується захистом внутрішнього ринку, але і масштабною державною підтримкою експорту вітчизняної продукції.

Оцінюючи величину експорту, необхідно враховувати інтереси всіх груп: виробників сільгосптехніки (збільшуються обсяги продажів); держави (зростає зовнішньоторговельний баланс, поліпшується імідж, зміцнюються міжнародні зв'язки); споживачів сільгосптехніки (зростає технічний рівень та споживчі якості вітчизняної продукції, адже конкуренція на зовнішніх ринках стимулює підвищення надійності, якості, зростання НДР та інновацій). Розвиток галузі призведе до створення нових робочих місць, зростання чисельності працівників та заробітної плати, при цьому враховуються інтереси держави і суспільства в цілому.

Відкриттю нових виробництв на території України перешкоджає несприятливий інвестиційний клімат та випереджаюче зростання собівартості продукції за рахунок збільшення цін на сировину та енергоносії. Втрачена вигода галузі та держави виражається у відтоку капіталу з країни. При цьому, не створюються нові робочі місця, не впроваджуються сучасні технології, не створюються підприємства з виробництва комплектуючих для сільгосптехніки. Спостерігається відсутність стабільного платоспроможного попиту на внутрішньому ринку. Попит на сільськогосподарську техніку, в першу чергу, залежить від добробуту сільськогосподарських товаровиробників. Аналіз показує високу кореляцію (близьку до одиниці) обсягу ринку сільгосптехніки з цінами на зерно. Чим вища ціна, тим стабільніші закупівлі. Відповідно, розвитку сільгоспмашинобудування перешкоджають низька (нестабільна) ціна на зерно і низька рентабельність сільського господарства. У разі підвищення конкуренції (розвиток комерційного лізингу та власних фінансових компаній виробників сільгосптехніки) попит став би більш стабільним. Також проблема попиту може бути вирішена за рахунок зниження вартості кредитних ресурсів.

Висока залежність галузі від внутрішнього ринку призводить до відсутності економії на масштабі операцій. У виробників немає можливості диверсифікувати ризики у випадку зниження внутрішнього попиту на сільгосптехніку і переорієнтувати їх на експорт. Низький рівень експорту призводить до відсутності стимулів для конкуренції на глобальних ринках, що в свою чергу негативно позначається на конкурентоспроможності, технічному та інноваційному рівнях сільгосптехніки вітчизняного виробництва. Описана системна проблема може бути частково вирішена за рахунок зниження вартості кредитних ресурсів. Недостатній розвиток виробництва, низькі інвестиції у

виробництво і, як наслідок, низька якість продукції, втрата кадрового потенціалу, висока вартість енергоресурсів і матеріалів, недоступність фінансових і кредитних інструментів тощо.

Розвиток виробництва комплектуючих виробів для сільгоспмашинобудування багато в чому визначає конкурентоспроможність вітчизняної продукції для АПК – тракторів, комбайнів, ґрунтообробної техніки та інших машин і устаткування. На сьогоднішній день деякі вітчизняні компанії у виробництві сільгосптехніки використовують зарубіжні деталі та комплектуючі. Основна причина – відсутність у вітчизняних виробників комплектуючої продукції необхідної якості та номенклатури. З цієї причини зарубіжні виробники воліють завозити свою техніку у вигляді комплектів для машин, або налагоджують збірку. Вітчизняним компаніям також вигідніше напряму закуповувати за кордоном необхідні деталі (за нижчими цінами) внаслідок високої серійності виробництва.

Аналізуючи стан вітчизняного виробництва комплектуючих для сільськогосподарської техніки, необхідно звернути увагу на необхідність створення умов для розвитку виробництва комплектуючих, конкурентних за якістю та ціною (дана задача також може виконуватися за допомогою партнерства з зарубіжними виробниками). Це дозволить впровадити на вітчизняний ринок сучасні технології, задовольнити попит села в необхідних машинах, зберегти вітчизняні заводи і головне – зробити вітчизняну продукцію сільгоспмашинобудування конкурентоспроможною. Для цього передбачається вирішення середньострокових стратегічних завдань: по-перше, забезпечити фінансову та організаційну підтримку попиту на всі види сільськогосподарської техніки; по-друге, створити у Причорноморському регіоні сприятливі фінансові та організаційні умови для розвитку експорту сільськогосподарської техніки.

У четвертому розділі «Механізм управління стратегічним потенціалом сільськогосподарського машинобудування регіону в трансформаційний період» висвітлено економічні засади управління розвитком сільськогосподарського машинобудування, організаційні аспекти управління розвитком галузі, визначено важелі та інструменти підвищення ефективності розвитку сільськогосподарського машинобудування, запропоновано техніко-технологічні підходи до підвищення якості продукції сільськогосподарського машинобудування регіону в трансформаційних умовах.

Встановлено, що економічний механізм являє собою складну структуру, до складу якої входять види забезпечення й організаційні форми його відновлення, державне регулювання, що включає регулювання цін на техніку, надання пільг і т.д., фінансування, кредитування й інші елементи (рис. 2).

Ключовими блоками економічного механізму відновлення технічного потенціалу є забезпечення його відновлення та важелі державного регулювання. В АПК зберігається нееквівалентність товарообміну з іншими галузями економіки, тому державне регулювання агропромислового виробництва й ринку необхідно. Забезпечення процесу відновлення технічного потенціалу має два напрямки: фінансове й матеріальне.

Рис. 2. Схема економічного механізму відновлення й розвитку технічного потенціалу сільського господарства регіону

Необхідно також залучати інвесторів, які будуть активізувати свою діяльність у сільське господарство.

Фінансове забезпечення потенціалу включає як власні джерела фінансування – прибуток, дохід сільськогосподарських товаровиробників, так і позикові – кредит, лізинг, що повинне спричинити залучення банківських і інших фінансових структур у сільське господарство.

Досліджуючи матеріальне забезпечення, слід зазначити, що воно представлене ринками засобів виробництва регіонального й державного рівнів, у тому числі вторинним ринком сільськогосподарської техніки. Прискорення темпів розвитку сільського господарства вимагає різкого збільшення випуску й поставок сільському господарству тракторів, комбайнів, автомобілів та інших машин.

Роль сільськогосподарського машинобудування в механізмі відновлення технічного потенціалу є однією з найважливіших, тому його розвиток необхідний. Незважаючи на деякий ріст поставок сільськогосподарської техніки в останні 1 – 2 роки, основні потреби підприємств у машинах можуть бути задоволені тільки за умови різкого поліпшення використання наявних машин. Це дозволить розширити механізацію сільського господарства, а, отже, підвищити врожайність і збільшити валові збори сільськогосподарських культур. Цьому сприяють інтенсивні форми експлуатації техніки, такі як оптимізація машинно–тракторного парку, спільні форми використання техніки, машинно–технологічні станції, міжгосподарська кооперація, послуги індивідуальних підприємців і юридичних осіб, що спеціалізуються на виконанні механізованих робіт. Механізм відновлення технічного потенціалу повинен включати такі важелі державного регулювання, як:

- ціни, тобто контроль цін на засоби виробництва, ресурси, забезпечення гарантованих цін на продукцію АПК;
- бюджет, тобто фінансування цільових програм, система субсидій, компенсацій і дотацій, розвиток системи страхування, бюджетні позички;
- інвестиції в сільськогосподарське виробництво, їх стимулювання, розвиток лізингу, поповнення лізингового фонду;
- кредити, тобто субсидування (25 %) процентної ставки по кредитах, пільгове кредитування, виділення довгострокових кредитів.

Дія цього механізму повною мірою повинна забезпечувати організаційну спрямованість і взаємну погодженість всіх структурних блоків і ланок. У результаті, в перших повинен підвищитися рівень забезпеченості сільськогосподарських підприємств технікою й рівень ефективності її використання; у других – повинне здійснитися впровадження й освоєння сучасних технологій виробництва сільськогосподарської продукції; у третіх все це спричинить удосконалення сільськогосподарського виробництва й підвищення його ефективності. Формуванню механізму відновлення технічного потенціалу повинен передувати аналіз його стану, облік факторів, що впливають на стан машинно-тракторного парку, визначення нормативної

потреби й дефіциту технічного потенціалу. Дія механізму базується на фактичному стані технічного потенціалу, і з урахуванням розміру його дефіциту визначаються основні напрямки його відновлення й розвитку. Для досягнення оптимального рівня забезпеченості підприємств сільськогосподарською технікою необхідно встановити потребу господарств у ній.

Проаналізовані тенденції стану і визначення тенденцій розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств свідчать про досить високу питому вагу абсолютно монополізованих і олігополістичних товарних ринків у машинобудівному комплексі України. Запропонований підхід до розробки стратегії розвитку машинобудівного підприємства передбачає дослідження тенденцій динаміки обсягів продажу по товарних групах машинобудівної продукції. Формування стратегії підвищення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства значною мірою залежить від ефективності управління його потенціалом. При управлінні станом і ефективністю використання потенціалу машинобудівних підприємств необхідно враховувати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, які визначають інтенсивність конкуренції в машинобудівній галузі. Оцінку потенціалу машинобудівного підприємства необхідно проводити за допомогою сукупності часткових та інтегральних показників оцінки стану й ефективності використання ресурсних компонент потенціалу підприємства, що дозволяє проводити оцінку забезпеченості підприємства виробничими ресурсами й визначати напрями підвищення ефективності їхнього використання у процесі реалізації сформованої стратегії розвитку.

Аналіз розвитку машинобудівної галузі за останні роки свідчить, що вона виявилась нездатною протистояти фінансово-економічній кризі. Фінансові наслідки кризи для вітчизняних машинобудівних підприємств проявляються у зростанні боргів та нездатності здійснювати фінансове забезпечення виробничо-господарської діяльності, нестачі грошових ресурсів та зростанні простроченої кредиторської заборгованості, спаді обсягів продажів тощо. Криза призвела до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств у галузі, що пояснюється не лише об'єктивними причинами, а й нездатністю керівництва здійснювати ефективне антикризове управління підприємством, своєчасно виявляти проблеми та вживати необхідних заходів для усунення загрозливих впливів з боку зовнішнього середовища.

Схематично засоби (інструменти) макро- і мікрополітики, які були розроблені Х. Армстронгом і Д. Тейлором, спираючись на європейську практику та адаптовані нами до українських реалій щодо розвитку сільськогосподарського машинобудування, наведені на рис. 3 та 4.

Макро- і мікро інструменти використовують як центральні уряди, так і регіональні адміністрації, органи місцевого самоврядування. Відповідно, перші значною мірою застосовує центр, другі – регіональні адміністрації. Ця інструментальна орієнтація зовсім не виключає того, що центр для реалізації своїх завдань буде впливати на конкретні об'єкти, а регіональна влада

застосовуватиме податкові, кредитні, цінові важелі впливу на всю економіку регіону.

Рис. 3. Засоби регіональної макрополітики щодо розвитку сільськогосподарського машинобудування

Рис. 4. Засоби регіональної мікрополітики щодо розвитку сільськогосподарського машинобудування

Механізм управління розвитком галузі передбачає різні організаційні інструменти регулювання, наприклад, форми, методи, системи, сукупність техніко-організаційних і економічних засобів, способи, методики, методичні вказівки (рекомендації), моделювання економічних процесів, законодавство, нормативні документи, стандарти тощо.

Занепад сільськогосподарського машинобудування супроводжувався й занепадом інфраструктури науково – технічного забезпечення розвитку галузі. Згортали свою діяльність державні конструкторські і технологічні організації, машино випробувальні станції (Наприклад, державне спеціалізоване конструкторське бюро комбайнобудування, що входило до складу ВО «Херсонський комбайновий завод ім. Г.І. Петровського», Машиновипробувальна станція, що знаходилася у місті Херсоні і спеціалізувалася на випробуваннях нових зразків техніки для сільського господарства і випробуваннях порівняльного характеру вітчизняних зразків сільськогосподарської техніки для Південного регіону України) Зменшувалися випуски фахівців (зокрема конструкторів, технологів).

Для підприємств сільськогосподарського машинобудування у зв'язку із зменшенням кількості робочих місць. В умовах економічного занепаду не приділялося належної уваги підготовці фахівців ІТ – технологій, які могли б вирішувати проблеми підвищень конкурентоспроможності виробництва і оновлення продукції. Для оновлення продукції у підприємств не вистачало власних ресурсів (коштів і кадрів)

В умовах індустріального суспільства основна роль у розвитку суспільних відносин належить інформаційним технологіям. Відповідно до даного положення, ефективно функціонувати й домінувати на ринку будуть ті підприємства сільськогосподарського машинобудування, які за інших різноманітних умов мають точну, достовірну інформацію, оперативно одержуючи її для прийняття збалансованих управлінських рішень.

Проведеними дослідженнями було встановлено, що регіональному машинобудуванню необхідно застосувати ефективні макроекономічні регулятори, які б створювали певні преференції виробникам. За цих умов машинобудування може стати авангардною ланкою промислового комплексу, створюючи умови для технічного переоснащення всіх галузей економіки.

Однак, макроекономічне регулювання лише частково вирішуватиме проблему – захист вітчизняного виробника не створюватиме міцного фундаменту для структурно-інноваційної перебудови машинобудування. Набагато конструктивнішими можуть бути дії, спрямовані на поліпшення структури ресурсного потенціалу машинобудівних підприємств, яка має відповідати вимогам часу. Передусім це стосується його інноваційної складової, яка має бути достатньою для реалізації завдань із підвищення конкурентоспроможності підприємств та їх продукції. Це важливе стратегічне завдання менеджменту цих підприємств, і воно має вирішуватися кожним суб'єктом господарювання. Тому стратегічними орієнтирами розвитку сільськогосподарського машинобудування має стати формування адекватного

завдання інноваційного розвитку ресурсного потенціалу машинобудівних підприємств та управління його ефективним використанням.

Напрями удосконалення механізмів та технологій управління стратегічним потенціалом економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування є складною багатоетапною системою, яка складається з елементів – економічно і технічно пов'язаних підсистем. Важливою для ринкових умов господарювання є здатність регіональної господарської системи адаптуватися до умов, що постійно змінюються. У сучасних умовах господарювання, зважаючи на процеси глобалізації вітчизняних економік окремих країн, досить актуальним є питання забезпечення конкурентоспроможності та економічного росту вітчизняних підприємств.

Глобалізація є інтенсивною інтеграцією ринків товарів, послуг і капіталів, та ґрунтується на відкритті й дерегуляції національних економік з метою зміцнення їх конкурентоспроможності та збільшення привабливості для іноземного капіталу. Економічні системи, у яких використовуються прогресивні методи управління стійким розвитком, більше пристосовані до боротьби з кризовими явищами. Економічне зростання як країни в цілому, так і її регіонів та окремих підприємств, можна досягти за рахунок упровадження прогресивних нововведень, тобто активної інноваційної діяльності.

У п'ятому розділі «Стратегічні пріоритети економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування в умовах структурних трансформацій» обґрунтовано основні напрями адаптації вітчизняного сільськогосподарського машинобудування до структурних трансформацій в економіці, висвітлено інноваційну діяльність як чинник інтенсивного розвитку сільськогосподарського машинобудування в умовах трансформації, реалізовано концептуальні положення щодо модернізації інфраструктури сільськогосподарського машинобудування, наведено державні регулятори економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування регіону в умовах структурних трансформацій.

Інноваційний потенціал, як пріоритетний ресурс будь-якого регіону в забезпеченні його конкурентних переваг між іншими господарчими суб'єктами, може бути задіяний у декількох економічних процесах, а саме: використання всіх своїх складових для постачання нових товарів і послуг на ринки; саморозвиток, тобто покращення своїх якісних характеристик і збільшення власних потужностей; прискорення соціально-економічних перетворень. Ці три взаємозв'язані процеси, які так або інакше зазнають розвитку під дією глобальних тенденцій, потребують переведення на організаційно відлагоджений механізм регульованого управління. Тому в сучасних умовах виникає гостра потреба у розробці системних засобів організаційно-інформаційного забезпечення інноваційних процесів. Державна інноваційна стратегія створює сприятливі передумови для перебудови існуючої системи управління в регіонах, але досконалі, розгалужені й дійові механізми управління на своїй території мають бути розвинуті регіонами самостійно.

Доведено, що за основу практичних розробок прийнято інформаційний зміст потенціалу та його зв'язок з характерними організаційно-управлінськими функціями керованого розвитку регіону. У найбільш цілісному і розвиненому варіанті інформаційного забезпечення регіональної інноваційної системи має формуватися на базі комплексного економічного моніторингу, який у перспективі трансформується в моніторинг інноваційного процесу (рис. 5).

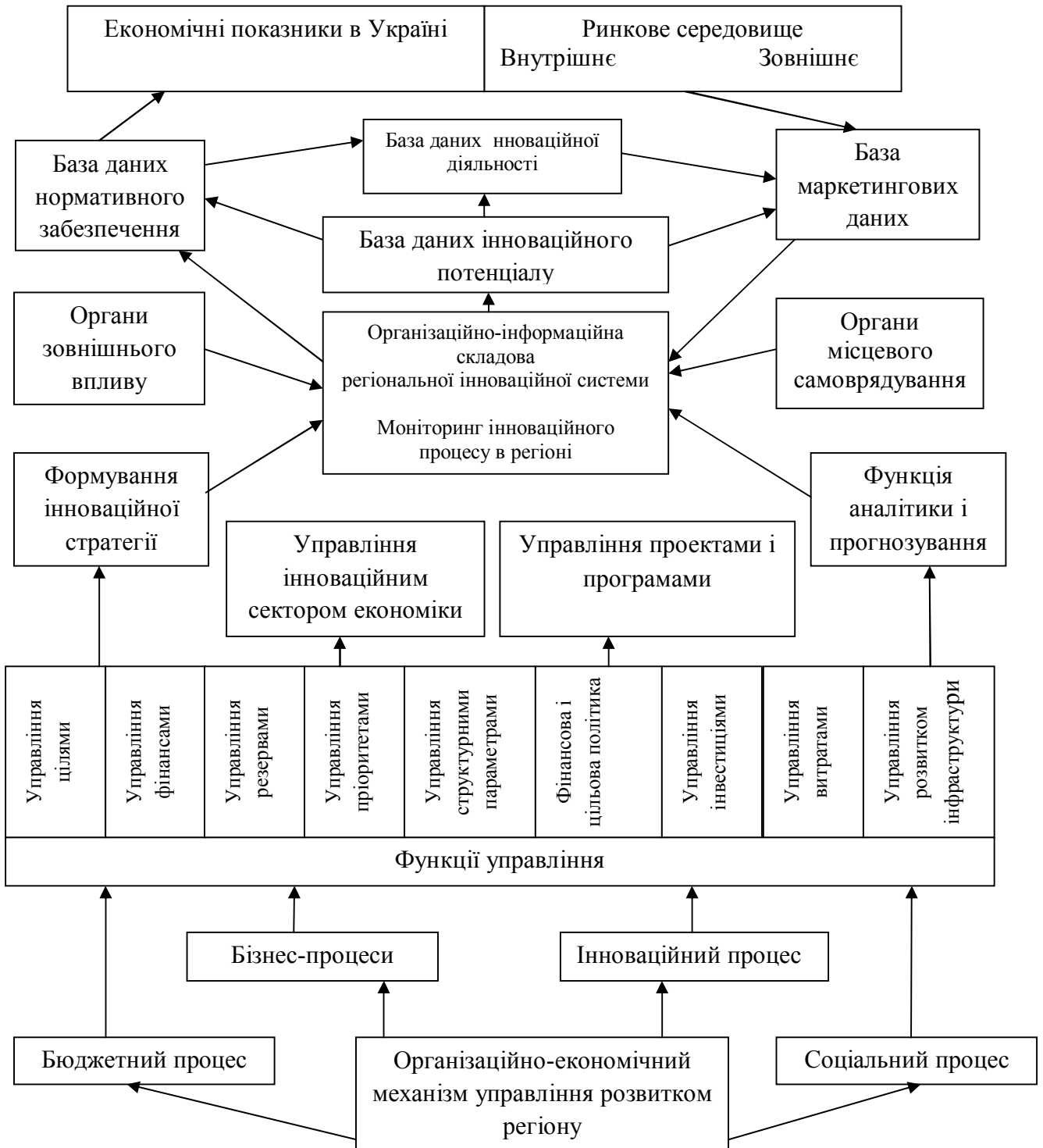

Рис. 5. Зв'язки моніторингового блоку регіональної інноваційної системи з базами даних і функціями управління інноваційним розвитком сільськогосподарського машинобудування

Роль машинобудування у розвитку суспільства полягає у забезпеченні можливостей для його прогресивної динаміки. Адаптація суспільства до середовища власного існування, реалізована за рахунок розвитку більш ефективних знарядь праці і технологій використання й переробки ресурсів, підвищує потенціал кожного члена суспільства, створюючи можливості для подальшого розвитку, визначає концентрацію членів суспільства на задоволенні потреб більш високого порядку. При цьому, розвиток машинобудування неможливий без узгоджених зусиль приватного капіталу і держави у формуванні необхідних факторів виробництва.

Обґрунтовано напрямки державного регулювання машинобудівної галузі в Україні на рівні підприємств, що передбачають особливу увагу до таких стратегічних ресурсів, як «фінанси» і «персонал». Забезпечення машинобудування кваліфікованими кадрами повинне стати одним з напрямків національної освітньої політики. З іншого боку, трансформація підприємств у режим функціонування, що відповідає п'ятому технологічному укладу, потребує кредитних ресурсів.

Концептуальна модель переходу машинобудівних підприємств як виробничих систем у режим функціонування, що відповідає п'ятому технологічному укладу, передбачає поелементну трансформацію його структури і функцій. Перехід кожного стратегічного ресурсу еталонної виробничої системи у п'ятий технологічний уклад супроводжується впровадженням технологій більш високого рівня для управління і функціонування певного стратегічного ресурсу, а саме: для ресурсу «менеджмент» трансформація полягає у переході на процесне управління шляхом впровадження CALS-технологій і перепроєктування організаційної структури; ресурс «виробництво» потребує оптимізації за критеріями енергоємності, екологічності й оптимізації використання матеріалів (перехід на композитні матеріали). Крім того, забезпечується індивідуалізація виробництва і споживання, підвищення гнучкості виробництва; ресурс «маркетинг» розвивається у напрямку впровадження соціально-відповідальних підходів до проектування та реалізації продукції, актуалізується потреба в інтерактивному маркетингу, що відрізняється індивідуальним підходом до потреб споживачів і супроводом споживача у процесі споживання товару; ресурс «фінанси» при переході виробничої системи у п'ятий технологічний уклад випробує на собі вплив двох основних тенденцій: автоматизації на основі розвитку складних систем зв'язку (Інтернет, супутниковий мобільний зв'язок), а також формування процесної організаційної структури.

У підсумку виникає потреба в автоматизованих системах, що відрізняються високою швидкістю передачі даних, а вимоги до аналітичної складової управління фінансами, що виражається у становленні систем контролінгу, підвищуються; ресурс «персонал» випробує на собі вплив трансформації ресурсів «менеджмент» і «виробництво». У результаті змінюється рівень кваліфікації персоналу, виникає потреба у впровадженні безперервного навчання. Крім того, ключовим моментом переходу до п'ятого

технологічного укладу є зміна системи мотивації персоналу, розвиток індивідуальних здібностей і забезпечення високого рівня залучення персоналу у процес досягнення поставлених цілей компанії. Ресурс «інновації» трансформується шляхом формування автономних робочих груп, які реалізують уніфіковані бізнес-процеси, що здійснюється також за допомогою CALS-технологій. Ця система заснована на принципі гнучкого наскрізного управління нововведеннями, передбачаючи при цьому децентралізацію внутрішнього управління у виробничій системі. У таблиці 2 наведена динаміка активності промислових підприємств.

Таблиця 2

Інноваційна активність промислових підприємств (2000-2015рр.)

	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками						
			дослід-ження і розробки ¹	з них		придбання нових технологій ²	підготовка виробництва для впровадження інновацій ³	придбання машин та обладнання пов'язані з управлінням інновацій ⁴	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР				
	%	тис.грн.							
2000	13,2	14817,2	1961,4	X	X	–	1702,9	9039,6	2113,3
2001	16,0	78966,6	4117,2	X	X	–	2423,2	36629,0	35797,2
2002	16,4	51139,2	5142,7	X	X	–	5180,6	23704,6	17111,3
2003	16,8	17153,9	3153,3	X	X	19,0	1752,9	4637,4	7591,3
2004	12,4	30569,6	3688,1	X	X	1,8	8421,0	13120,9	5337,8
2005	11,4	41451,4	3889,9	X	X	–	10329,9	13263,5	13968,1
2006	12,3	63308,7	21079,9	X	X	3,0	4142,1	2292,0	35791,7
2007	13,6	138774,4	10751,3	7096,9	3654,4	51,1	X	65733,1	62238,9
2008	12,7	79371,3	8200,2	5717,6	2482,6	77,5	X	43616,6	27477,0
2009	12,2	90048,2	5580,3	2177,4	3402,9	–	X	61675,0	22792,9
2010	17,7	49469,9	10156,9	6280,4	3876,5	8,0	X	25007,9	14297,1
2011	26,5	80122,9	9825,3	7541,1	2284,2	3,9	X	28654,1	41639,6
2012	26,1	154584,6	12432,5	10065,4	2367,1	1,0	X	49435,1	92716,0
2013	23,6	161367,6	7180,6	6474,0	706,6	25,5	X	136597,3	17564,2
2014	24,2	90461,7	11315,3	6076,8	5238,5	77231,9	X	674,0	1240,5
2015	20,7 ⁵	70130,5	4104,6	3953,8	150,8	65957,8	X	–	68,1

¹ З 2007 року сума внутрішніх та зовнішніх НДР.

² З 2007 року придбання інших зовнішніх знань.

³ З 2007 року показник віднесено до інших витрат.

⁴ З 2007 року придбання машин обладнання та програмного забезпечення.

⁵ У зв'язку зі змінами в організації та проведенні державного спостереження щодо інноваційної діяльності промислового підприємства безпосереднє порівняння даних за 2015 рік з аналогічними даними попередніх років є некоректним.

Окремо варто зазначити, що роль держави у переході підприємств машинобудівного комплексу у режим функціонування, який відповідає п'ятому технологічному укладу полягає у:

- забезпеченні переходу ресурсу «персонал» шляхом становлення системи якісної освіти кадрів для машинобудівної галузі (впровадження нових технологій навчання, забезпечення передачі знань і формування практичних навичок, широке використання міжнародного досвіду підготовки кадрів);
- наданні фінансової підтримки (ресурс «фінанси») шляхом розвитку систем кредитування машинобудівних підприємств з метою їх модернізації та комплексної автоматизації;
- сприянні трансформації ресурсу «виробництво» шляхом упровадження стандартів процесного управління і CALS-технологій.

У результаті ринкових перетворень форми і методи державного впливу на соціально-економічні процеси зазнали значних змін. При цьому відбулося суттєве зміщення акцентів від централізованого управління, властивого адміністративно-командній системі, до самоуправління. Як результат, значною мірою знизилась можливість прямого державного управління процесом виробництва, ціноутворення, рухом матеріальних і фінансових потоків.

Поява диспропорцій розвитку економічної системи на ринкових засадах спричинена тим, що ринок орієнтований, перш за все, на швидке отримання прибутку, стимулюючи при цьому розвиток тих галузей, які здатні швидко давати ефект. Так, об'єкти стратегічних і фундаментальних галузей економіки залишаються поза належною увагою, оскільки віддача від них неможлива, або можлива лише у довгостроковому періоді. У такому випадку, застосування державою централізованих методів управління виявляється необхідним.

ВИСНОВКИ

Проведене наукове дослідження дозволило зробити теоретико-методологічні узагальнення та обґрунтувати ряд рекомендаційних положень, прикладне використання яких сприяє економічному розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону в умовах структурних трансформацій:

1. Аналіз теоретичних аспектів стратегічного розвитку сільськогосподарського машинобудування України дозволив сформулювати нову парадигму галузі господарського комплексу країни як групи підприємств, що функціонують у окремому секторі внутрішнього товарного ринку визначеної групи продукції і керуються попитом даного ринку.

2. Встановлено, що нова парадигма галузі означає і принципові зміни в управлінні її розвитком. Зміст галузевого управління полягає в організації ефективного функціонування підпорядкованих систем. Він охоплює комплекс централізованих і оперативних форм діяльності органів виконавчої влади спеціальної компетенції, їх технічної політики, фінансування, науково-

технічного забезпечення, роботи з кадрами, здійснення контролю та обліку. Стосовно міжгалузевого управління, його призначення полягає в забезпеченні погодженого функціонування і розвитку всіх галузей і ланок соціально-господарського комплексу шляхом постійної та цілеспрямованої роботи з вирішення міжвідомчих проблем. Органи державного управління створюють сприятливі умови для освоєння підприємствами галузі необхідних споживачам видів продукції і ринковими методами регулюють розвиток галузі.

3. Обґрунтовано об'єктивність і зміст умов нового етапу розвитку галузі – розвитку в умовах економіки знань та визначено основні засади стратегічного управління розвитком сільськогосподарського машинобудування у Причорноморському регіоні України. Ці засади базуються на трьох принципових положеннях: розвиток підгалузей, орієнтація на технічне переозброєння промисловості за рахунок внутрішнього виробництва, захист і підтримка вітчизняних виробників

4. Удосконалено модель і порядок прогнозування системи розвитку сільськогосподарського машинобудування в регіоні. Наголошено, що проблема підвищення якості планування розвитку сільськогосподарського машинобудування потребує від органів галузевого управління вивчення ринку й аналізу потенціалу галузі, визначення стратегічних напрямків розвитку. Показано, що моделювання системи забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування повинна будуватися з урахуванням математичної моделі ймовірності прогнозування фінансово – економічних ризиків інвестування в агропромисловий комплекс України.

Вказується, що при застосуванні моделі прогнозування галузевого розвитку зокрема повинні враховуватися ризики інноваційного розвитку сільськогосподарського машинобудування. Встановлено, що найбільш характерними для галузі є економічні, соціальні, політичні, адміністративні, природно – кліматичні та науково – технічні. Основні ризики внутрішнього середовища поділяються на три групи. Перша група – це ресурсні, фінансові, ризики персоналу, матеріальні ризики, інформаційні та енергетичні. Друга – це ризики виробничо – господарські, технічні, технологічні, інноваційні, майнові ризики. До третьої групи ризиків відносяться комерційні, маркетингові, торговельні, транспортні ризики та ризики неплатежів.

5. Розроблено наукові засади методичних рекомендацій щодо порядку регулювання програми розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону і запропоновано практичні заходи, яких доцільно вживати, виходячи із запропонованої методології регулювання галузевого розвитку. Зокрема, вказується, що основою галузевого розвитку може стати комплексна модернізація виробництва з впровадженням сучасних досягнень вітчизняної і світової науки. Темпи розвитку галузі СГМБ повинні перевищувати загальні темпи зростання промислового виробництва, тим самим будуть створюватися умови для структурно – інноваційної перебудови і технічного переоснащення галузей і підприємств АПК країни.

6. Удосконалено. Показано, що методи державного регулювання галузевого розвитку повинні. Запропонована у роботі система показників враховувати особливості перехідного періоду, конкретизувати проблематику сталості розвитку і, водночас, дозволяти здійснювати міжнародні порівняння з питань сталого розвитку. Запровадження у практику державного управління цієї системи показників не є одномоментним процесом, і має здійснюватись поступово в загальному контексті удосконалення державної статистики й формування в країні сучасного інформаційного простору базуватися на реалізації комплексу взаємоузгоджених заходів і засобів політичного, правового, економічного й організаційного характеру, спрямованих на досягнення визначених цілей.

7. Розглянуто методичні засади аналізу та визначення ступеня ефективності інноваційних витрат підприємства. При якому встановлено, що структурно-інноваційне вдосконалення виробництва стає визначальним чинником розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Цей процес вже розпочався, але гальмує його невирішеність багатьох питань нормативно-правового, організаційного і фінансового забезпечення. Тому, наголошується у роботі, головна увага, особливо у перші роки реформування і розвитку галузі СГМБ, повинна бути зосереджена на створенні інституціональних, інфраструктурних та економічних засад структурно-інноваційних перетворень.

8. Розглянуто перелік індикаторів ефективності розвитку інноваційного потенціалу галузі.

9. Показано, що інструменти забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі повинні включати:

- економічний механізм відновлення технічного потенціалу :СГМБ повинен включати такі:
 - розробку і освоєння сучасних видів сільськогосподарської техніки;
 - впровадження індустріальних технологій в сільськогосподарське виробництво;
 - поліпшення ремонтно-технічного сервісного обслуговування;
 - розробку і контроль за дотриманням взаємовигідних умов поставки сільськогосподарської техніки між заводами – виробниками та сільськогосподарськими підприємствами;
 - координацію бюджетного фінансування, ціноутворення та оподаткування за допомогою державного регулювання;
 - розвиток системи кредитування закупівлі продукції СГМБ сільськогосподарськими підприємствами;
 - удосконалення організаційних форм інтенсивного використання техніки, у тому числі розвиток мережі МТС;
 - формування оптимального складу машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств.

10. Запропоновано державну підтримку підприємств СГМБ зосередити на здійсненні наступної стратегії:

- орієнтація на конкретні сегменти внутрішнього і зовнішнього ринків, де вітчизняні сільгоспмашинобудівники мають або можуть отримати протягом короткого часу конкурентні переваги, спираючись на внутрішні сприятливі умови національної економіки;
- більш повне використання національних науково-технічних розробок, новітніх результатів фундаментальних і прикладних досліджень, при широкому залученні переваг, які відкривають процеси інтеграції і глобалізації;
- створення умов для вдосконалення відтворювальної структури промисловості за технологічними укладами вищого рівня;
- державне стимулювання випереджаючого розвитку наукоємних і високотехнологічних виробництв, сприяння розробці та впровадженню у виробництво нових видів продукції і технологій;
- стимулювання виробників до змін моделі ресурсоємного виробництва, впровадження стандартів системи управління навколишнім природним середовищем;
- створення інституційно-правових основ для запровадження державної підтримки розвитку високотехнологічного та промислового експорту, з визначенням відповідного фінансування у Державному бюджеті України.

Обґрунтовано, що ключовими елементами такої системи мають стати державна підтримка структурних пріоритетів, створення рівних умов конкуренції, запровадження міжнародних та європейських стандартів, забезпечення переходу до системи оцінки відповідності згідно вимогам міжнародних стандартів.

11. Набули подальшого розвитку методологічні засади формування організаційно – економічного механізму управління розвитком галузі. Зокрема обґрунтовано, що процес моделювання системи забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування повинен включати наступні основні етапи:

- математично-модельний опис досліджуваного об'єкта;
- побудову моделі управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств сільськогосподарського машинобудування;
- процес фінансування розвитку інноваційного потенціалу;
- оцінка ефективності функціонування об'єкта;
- практичне застосування моделі.

12. – методи, способи, інструменти державного регулювання розвитку підприємств галузі СГМБ

найвагомим для досліджуваних підприємств є такі показники: коефіцієнти концентрації залученого капіталу, покриття потенційних інвестицій в інноваційні процеси, автономії, частка інвестованого капіталу, коефіцієнти співвідношення власних і позикових коштів та поточної ліквідності, які мають на нього найсуттєвіший вплив. Склад і структура наведених чинників дозволяє зробити висновок про те, що на розвиток

інноваційного потенціалу впливають результати ефективного використання власних і позикових коштів підприємств.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Лепьохіна О.В. Стратегія розвитку сільськогосподарського машинобудування: регіональний аспект: монографія / [Під ред. О.В. Лепьохіної–Херсон В-во «ПП Вишемирський В.С.», 2013. –360 с.

2. Лепьохіна О.В. Глобальні і регіональні аспекти фінансових процесів: колективна монографія / [Під наук. ред. д.е.н., професора М.А. Коваленка]. – Херсон: В-во «ПП Вишемирський В.С.», 2012. – 216 с. р. 4.4 (С. 208-215)

3. Лепьохіна О.В. Європейська інтеграція, як фактор розвитку сільськогосподарського машинобудування України. Економічна конвергенція країн Європейського Союзу: досвід та перспективи для України: колективна монографія / [Під ред. В.І.Покотилової –Херсон В-во «ПП Вишемирський В.С.», 2013. – 326 с. С. 277-287

4. Лепьохіна О.В. Стратегічні напрями подальшого розвитку сільськогосподарських машинобудівних підприємств. Формування сталого розвитку економіки: колективна монографія / [Під ред. М.В.Шарко–Херсон В-во «ПП Вишемирський В.С.», 2014. –218 с. –п.4.2 С. 142-148

5. Лепьохіна О.В. Економічна конвергенція країн Європейського Союзу: досвід та перспективи для України: колективна монографія [Під ред. В.І.Покотилової –Херсон В-во «ПП Вишемирський В.С.», 2015. – 180 с. С. 117-126

6. Лепьохіна О.В. Організаційні засади інтеграції освіти, науки і виробництва. Вища освіта, наука, виробництво: теорія і практика інтеграції у сфері фінансів: колективна монографія / За гол. ред. д.е.н., професора М.А. Коваленка. – Херсон: ХНТУ, 2015. – 172 с. р. 3.5 (С.137-144)

7. Лепьохіна О.В. Нерухомість підприємства як джерело ресурсів його розвитку. Ресурси розвитку регіону: фінансові аспекти: колективна монографія / За гол. ред. д.е.н., професора М.А. Коваленка. – Херсон: ХНТУ, 2016. – 208 с. р. 2.4 (С.77-85)

Статті у наукових фахових виданнях України, у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз:

8. Лепьохіна О.В. Рентабельність підприємства та механізм управління розподілом прибутку підприємств машинобудування / О.В. Лепьохіна // Вісник Університету банківської справи НБУ. Науковий журнал. Київ. – 2011.-№1(10). – С. 108-111.

9. Лепьохіна О.В. Методи оптимізації управлінських рішень в умовах фінансово – економічної нестабільності підприємства / О.В. Лепьохіна //

Економіка ринкових відносин. Науковий журнал. Київ. – 2011. – №8. – С.260-267.

10. Лепьохіна О.В. Управління підприємствами машинобудівної галузі при застосуванні прогресивних технологій / О.В. Лепьохіна // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. - №4 (16). – С.119-124.

11. Лепьохіна О.В. Сучасний стан вітчизняної банківської системи / О.В. Лепьохіна // Економіка ринкових відносин. Науковий журнал. Київ. – 2012. – №10. – С.133-140.

12. Лепьохіна О.В. Принципові основи фінансово-економічної безпеки машинобудівних підприємств / О.В. Лепьохіна // Вісник університету банківської справи НБУ. Київ. – 2011. – №2(14). – С. 121-123.

13. Лепьохіна О.В. Моделювання розміщення промислових підприємств регіонального господарського комплексу / О.В. Лепьохіна // Економіка ринкових відносин. Науковий журнал. Київ. – 2013. – №11. – С.117-120.

14. Лепьохіна О.В. Управління розвитком підприємств машинобудування / О.В. Лепьохіна // Економіка ринкових відносин. Науковий журнал. Київ. – 2013. – №12. – С.41-45.

15. Лепьохіна О.В. Сільськогосподарське машинобудування у системі економічної науки / О.В. Лепьохіна // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. - №4 (24). – С.87-90.

16. Лепьохіна О.В. Стан вітчизняного сільськогосподарського машинобудування / О.В. Лепьохіна // Бізнес-Навігатор : науково – виробничий журнал. – 2013. - №2 (31). – С.318 -323.

17. Лепьохіна О.В. О некоторых путях развития отечественного сельскохозяйственного машиностроения / О.В. Лепьохіна, С.В. Белоусова // Бізнес-Навігатор : науково – виробничий журнал. – 2013. - №3 (35). – С.55 -60.

18. Лепьохіна О.В. Потенціал сільськогосподарського машинобудування Херсонської області / О.В. Лепьохіна // Бізнес-Навігатор : науково – виробничий журнал. – 2013. - №3 (32). – С.61 -65.

19. Лепьохіна О.В. Региональная инновационно инвестиционная политика в машиностроении / О.В. Лепьохіна // ХНТУ. Соціально – економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. № 13(2) 2014 том 1. – С.45 -48.

20. Лепьохіна О.В. Рациональное управление финансовыми ресурсами сільськогосподарського підприємства / О.В. Лепьохіна // Бізнес-Навігатор: Науково–виробничий журнал. – 2014. - № 2(34). – С. 171-175

21. Лепьохіна О.В. Оценка финансово-экономических рисков инвестирования в агропромышленный комплекс Украины / О.В. Лепьохіна // Бізнес-Навігатор : науково – виробничий журнал. – 2016. – № 2(39) . – С.156 - 160 .

22. Лепьохіна О.В. Сучасний стан вітчизняного сільськогосподарського машинобудування: сучасний аспект розвитку регіонів / О.В. Лепьохіна,

С.В.Білоусова // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 1. – Харків, ХНАУ. – 2017. – С. 302–309. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus). *Особистий внесок: досліджено та узагальнено закономірності, особливості розвитку сучасного стану сільськогосподарського машинобудування на регіональному рівні.*

23. Лепьохіна О.В. Проблемы повышения конкурентоспособности отечественного сельскохозяйственного машиностроения / О.В. Лепьохіна // Економічний простір. Збірник наукових праць (www.eprostir.dp.ua) Дніпропетровськ ПДАБА. –2013. – № 79. – С.88-98. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus).

24. Лепьохіна О.В. Особливості розвитку сільськогосподарського машинобудування в умовах глобалізації / О.В. Лепьохіна // Вісник Херсонського національного технічного університету. – 2014. - №1 (48). – С.169-173. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus).

25. Лепьохіна О.В. Инвестиционные процессы как способ модернизации промышленности Херсонской области / О.В. Лепьохіна // Теоретичні і практичні аспекти економіки і інтелектуальної власності: збірник наукових праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ, 2014. Вип.1(10, том 1). – С.120 - 125. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus).

26. Лепьохіна О.В. Міжнародні фінанси у забезпеченні розвитку територій і галузей України / О.В. Лепьохіна, Г.М. Швороб // Вісник Херсонського національного технічного університету. – 2014. - №2 (49). – С.121-125. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus).

27. Лепьохіна О.В. Фінансові аспекти державного регулювання ринку продукції сільськогосподарського машинобудування / О.В. Лепьохіна, Г.М. Швороб // Вісник Херсонського національного технічного університету. – 2014. - №4 (51). – С.235-241. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus). *Особистий внесок: досліджено та узагальнено особливості державного регулювання сільськогосподарського машинобудування на регіональному рівні.*

Матеріали наукових конференцій:

28. Лепьохіна О.В. Удосконалення процесу формування прибутку на підприємстві / О.В. Лепьохіна // Фінансовий капітал: проблеми формування, руху і використання. Збірник статей студентів і молодих вчених № 12, Херсон.- 2012. – С. 27-29.

29. Лепьохіна О.В. Оцінка платоспроможності сучасного підприємства / О.В. Лепьохіна, А.В. Шкуринська // «Процес фінансування зростання економіки України: стан і перспективи». Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених, магістрантів і студентів. Херсон, ХНТУ, кафедра «Фінанси і кредит». –2012. – С. 42-45. *Особистий внесок: досліджено та узагальнено методичні підходи до оцінки платоспроможності підприємств.*

30. Лепьохіна О.В. Управління розвитком підприємств машинобудування / О.В. Лепьохіна // Модернізація сучасного суспільства: шляхи розвитку інноваційно – інвестиційної моделі економіки України. Збірник тез за матеріалами XIV Всеукраїнської науково – практичної конференції м.Феодосія, 17 -18 травня 2012 року. Феодосія. – 2012. – С. 31-35.

31. Лепьохіна О.В. Інтелектуальний капітал та кадровий потенціал як елемент системи безпечного розвитку підприємства / О.В. Лепьохіна // Формування стратегії розвитку підприємств в контексті забезпечення їх комплексної безпеки. VII Міжнародна науково – практична конференція «Безпекотворення: питання теорії, практики та правові аспекти» 11 квітня 2013 року. Європейський університет Навчально – науковий інститут права та безпеки підприємництва. Київ 2013. – С. 55-57.

32. Лепьохіна О.В. Обзор мирового и отечественного сельскохозяйственного машиностроения / О.В.Лепьохіна // «Україна – Б'юллетень – європейський союз: сучасне становище і перспективи». Сборник с доклади от международна научна конференция. Том 2 «Наука и экономика» Варна – Херсон - 2013. – С. 139-142.

33. Лепьохіна О.В. Аналіз стану та розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування / О.В. Лепьохіна // Фінансовий механізм та обліково – аналітичне забезпечення стійкого економічного розвитку. Всеукраїнська науково-практична конференція. Севастопольський національний технічний університет. Севастополь . – 2013. – С. 242-244.

34. Лепехина Е.В. Инновационный подход к укреплению международных связей и активизации привлечения иностранных инвесторов на юг России./ О.В. Лепьохіна, С.В. Белоусова // Развитие социально – экономической сферы юга России и стран СНГ. Международная научно – практическая конференция 29 – 30 апреля 2013 года. Кубанский институт международного предпринимательства и менеджмента. Краснодар 2013. – С.14-15. *Особистий внесок: досліджено та узагальнено авторський підхід до залучення іноземних інвестицій.*

35. Лепьохіна О.В. Стратегія розвитку машинобудування Причорноморського регіону / О.В. Лепьохіна // «Україна – Польща – ЄС: Економіко – правові аспекти розвитку освіти і бізнесу» Міжнародний науково-практичний форум. Люблін -Херсон. – 2013. – С. 102-109.

36. Лепьохіна О.В. Управління інвестиційною привабливістю аграрного сектору / О.В. Лепьохіна // Підвищення конкурентоспроможності національної економіки: управлінські, соціально – економічні і науково – технологічні аспекти. XV Всеукраїнська науково – практична конференція, м.Феодосія, 23 – 24 травня 2013 року. Феодосія. – 2013. – С. 57-59

37. Лепьохіна О.В. Теорія управління розвитком сільськогосподарського машинобудування у системі економічної науки / О.В. Лепьохіна // Ціннісний вимір політичної діяльності: політичні реалії та ілюзії в сучасному українському суспільстві. IV Всеукраїнська науково –

практична конференція 6 – 8 червня 2013 року. Збірник наукових праць. ХНТУ. Херсон. – 2013. – С. 127-130.

38. Лепьохіна О.В. Інтеграція у світову промисловість сільськогосподарського машинобудування / О.В. Лепьохіна // Використання електронних грошей в господарському обороті в Україні. Міжвузівська науково-практична конференція студентів і молодих вчених. ХНТУ, Херсон.- 2013. – С. 137-138.

39. Лепьохіна О.В. Організація банківської діяльності / О.В. Лепьохіна, Т.І. Романів // Фінансова система регіону: перспективи і загрози розвитку: збірник наукових статей і тез молодих вчених і студентів. ХНТУ, Херсон.- 2014. – С. 17-20. *Особистий внесок: досліджено особливості банківської діяльності в Україні.*

40. Лепьохіна О.В. Управління розвитком сільськогосподарського машинобудування / О.В. Лепьохіна // Шляхи інтенсифікації фінансово - економічного розвитку Херсонщини: збірник статей студентів і молодих вчених. ХНТУ, Херсон. – 2014. – С. 31-34.

41. Лепьохіна О.В. Интеграционные процессы как фактор модернизации промышленности Херсонской области / О.В. Лепьохіна // Международный научный симпозиум. Экономико – политические процессы интеграционных устремлений украинского общества в условиях глобализации. 31 января 2014 г. Херсон

42. Лепьохіна О.В. Херсонщина, как перспективная территория для сельскохозяйственного машиностроения / О.В. Лепьохіна // Історичні віхи встановлення Херсонської області, як соціально – економічного феномену розвитку територій. Науково – практична конференція присвячена 70 – річчю утворення Херсонської області. 20 березня 2014 г. Херсон

43. Лепьохіна О.В. Підвищення ефективності управління банківськими ризиками / О.В. Лепьохіна, О.Ю. Момотько // Фінансові дослідження. Випуск 17. Регулювання фінансового обороту в умовах поточної економічної рецесії. : Збірник статей і тез студентів і молодих вчених . ХНТУ, Херсон.- 2015.- 168с., С. 95-98.

44. Лепьохіна О.В. Современные возможности финансовых вложений / О.В. Лепьохіна, Н.В. Непомняща // Фінансові дослідження. Випуск 18 Сучасний стан фінансових процесів в Україні Збірник статей і тез студентів і молодих вчених . ХНТУ, Херсон. – 2015. – С. 25-27. *Особистий внесок: досліджено зарубіжний досвід фінансових вкладень.*

45. Лепьохіна О.В. Сучасний стан кредитних операцій в Україні: проблеми, причини, шляхи вдосконалення фінансових процесів в Україні / О.В. Лепьохіна, Н.В. Непомняща // Всеукраїнська науково-практична конференція: Фінансові дослідження. Випуск 19: Шляхи досягнення збалансованості фінансової системи України: збірник статей і тез студентів і молодих вчених. – Херсон: ХНТУ, 2016. – С. 13-17. *Особистий внесок: досліджено особливості розвитку фінансових процесів в Україні..*

Авторські свідоцтва і патенти.

46. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір «Оценка финансово-экономических рисков инвестирования в агропромышленный комплекс Украины», № 67764 від 13.09.2016 р., видане Державною службою інтелектуальної власності України.

АНОТАЦІЯ

Лєпхюхіна О.В. Економічний розвиток сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону в умовах структурних трансформацій. – На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеська національна академія харчових технологій, 2017.

У роботі досліджено генезис теоретичних положень і наукових підходів щодо теорії управління розвитком сільськогосподарського машинобудування в Україні розкрито структурні трансформації в економіці галузі. Визначено стратегічні засади сільськогосподарського машинобудування в Причорноморському регіоні, висвітлено теоретичні положення стосовно визначення потенціалу машинобудівних підприємств.

Отримали розвиток методологія формування регіональної системи забезпечення розвитку сільськогосподарського машинобудування, методи оцінки ефективності інноваційних витрат сільськогосподарського машинобудування, індикатори ефективності використання інноваційного потенціалу сільськогосподарського машинобудування. Розвинуто моделювання системи розвитку сільськогосподарського машинобудування в регіоні.

Надано інформацію про етап інформаційного розвитку потенціалу сільськогосподарського машинобудування, досліджено тенденції структурних трансформацій в економіці сільськогосподарського машинобудування, висвітлено розвиток сільськогосподарського машинобудування в умовах структурних трансформацій Причорномор'я.

Висвітлено економічні засади управління розвитком сільськогосподарського машинобудування, організаційні аспекти управління розвитком галузі, визначено важелі та інструменти підвищення ефективності розвитку сільськогосподарського машинобудування, запропоновано техніко-технологічні підходи до підвищення якості продукції сільськогосподарського машинобудування регіону в трансформаційних умовах.

Обґрунтовано основні напрями адаптації вітчизняного сільськогосподарського машинобудування до структурних трансформацій в економіці, висвітлено інноваційну діяльність як чинник інтенсивного розвитку сільськогосподарського машинобудування в умовах трансформації, реалізовано концептуальні положення щодо модернізації інфраструктури сільськогосподарського машинобудування, наведено державні регулятори

екномічного розвитку сільськогосподарського машинобудування регіону в умовах структурних трансформацій.

Ключові слова: сільськогосподарське машинобудування, інноваційний розвиток сільськогосподарського машинобудування, структурні трансформації, машинобудівні підприємства.

АННОТАЦІЯ

Лепехин Е.В. Экономическое развитие сельскохозяйственного машиностроения Причерноморского региона в условиях структурных преобразований. – На правах рукописи. Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Одесская национальная академия пищевых технологий, 2017.

В работе исследован генезис теоретических положений и научных подходов к теории управления развитием сельскохозяйственного машиностроения в Украине раскрыты структурные трансформации в экономике области. Определены стратегические основы сельскохозяйственного машиностроения в Причерноморском регионе, освещены теоретические положения относительно определения потенциала машиностроительных предприятий.

Получили развитие методология формирования региональной системы обеспечения развития сельскохозяйственного машиностроения, методы оценки эффективности инновационных затрат сельскохозяйственного машиностроения, индикаторы эффективности использования инновационного потенциала сельскохозяйственного машиностроения. Развита моделирование системы развития сельскохозяйственного машиностроения в регионе.

Предоставлена информация об этапе информационного развития потенциала сельскохозяйственного машиностроения, исследованы тенденции структурных преобразований в экономике сельскохозяйственного машиностроения, освещены развитие сельскохозяйственного машиностроения в условиях структурных преобразований Причерноморья.

Освещены экономические основы управления развитием сельскохозяйственного машиностроения, организационные аспекты управления развитием отрасли, определены рычаги и инструменты повышения эффективности развития сельскохозяйственного машиностроения, предложено технико-технологические подходы к повышению качества продукции сельскохозяйственного машиностроения региона в трансформационных условиях.

Обоснованы основные направления адаптации отечественного сельскохозяйственного машиностроения в структурных преобразований в экономике, освещены инновационную деятельность как фактор интенсивного развития сельскохозяйственного машиностроения в условиях трансформации, реализовано концептуальные положения по модернизации инфраструктуры сельскохозяйственного машиностроения, приведены государственные

регуляторы экономического развития сельскохозяйственного машиностроения региона в условиях структурных преобразований.

Ключевые слова: сельскохозяйственное машиностроение, инновационное развитие сельскохозяйственного машиностроения, структурные трансформации, машиностроительные предприятия.

SUMMARY

E. Lyepohina Economic development Agricultural Engineering Black Sea region in terms of structural transformations. – The manuscript. The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.05 – the development of productive forces and regional economy. – Odessa National Academy of Food Technologies, 2017.

In this work the genesis of theoretical concepts and scientific approaches to management theory of agricultural machinery in Ukraine revealed structural transformation in the economy sector. The strategic fundamentals of agricultural engineering in the Black Sea region covers the theoretical principles concerning the definition of capacity building enterprises.

Were developed the methodology of forming a regional support system of agricultural machinery, methods for evaluating the effectiveness of innovative agricultural engineering costs, efficiency indicators innovative potential of agricultural engineering. Developed simulation system of agricultural engineering in the region.

The information on the phase information of potential agricultural machinery, studied trends in structural transformations in the economy of agricultural machinery, highlighted the development of agricultural engineering in terms of structural transformation of the Black Sea.

Deals with the economic principles of management of development of agricultural engineering, organizational aspects of the sector, defined arms and tools improve the efficiency of agricultural engineering, offered technical and technological approaches to improving the quality of agricultural machinery in the region in transformation conditions.

The basic directions of domestic agricultural engineering adaptation to structural transformations in the economy, highlights the innovative activity as a factor of intensive development of agricultural engineering in terms of transformation, realized conceptual provisions for infrastructure modernization of agricultural machinery, state regulators are економичного сискохозяйственного engineering development region in terms of structural transformations.

Keywords: agricultural engineering, agricultural engineering innovation development, structural transformation engineering company.

